

A nominalizmus és a valorizmus elvei a tartós pénzkötelmekben

– A pénz jogi fogalmáról, valamint a valorizmus elvének érvényesüléséről a pénz vásárló értéke csökkenésének idején, különös tekintettel a válságokra –

Abstract: In dieser Arbeit wurden die Prinzipien über das Nominalismus und das Valorismus unter Inflationstendenzen analysiert. Unter Nominalismus versteht man dass bei dauernden geldlichen Obligationen der Schuldner sollte sofiel zahlen wiefiel das ursprüngliche Obligation zeigt. Dies wurde als Hauptregel betrachtet. Ausnahmsweise falls sich das Kaufwert des Geldes bis zum Erfüllungszeitpunkts wesentlich verminderte, kommt in Betracht auch die Anwendung des Valorisationsprinzips. Dafür bestanden zwei Methodenarten: gesetzliche und vertragliche. Gesetzliche sind Beispielsweise die Regel über Clausala rebus sic stantibus, vertragliche sind die sogenannte Valorisationsklausel, verschiedener Art, zB: Goldklausel, Devisenklausel, Indexklausel. Die vergleichendrechtliche Analyse zeigt, dass die Gültigkeit der vertraglicher Valorisationsklausel verfügt davon ab, ob man das Geldschuld lediglich als privatrechtliche Obligation bewertet, wie andere Gattungsschulden, oder sie enthält bestimmte (auch öffentlich-rechtliche) Besonderheiten, wie die gesetzliche Bestimmung des Zahlungsmittels, mit Annahmepflicht des Gläubigers, Zinsenzahlung. Das ständige Kaufwert des Geldes ist eine Voraussetzung für die Besorgung des wichtigsten Funktion des Geldes, als allgemeines Zahlungsmittels. Das dauernde Geldentwertung (Inflation), oder Entwertung des Kaufwertes, welche aus verschiedenen, mehrmahls ausserrechtlichen Umständen (wie zB. Energiekrisis, Kireg) stammen können, wegen Unterstützung des Zahlungsfunktions des Geldes, und einerseits im Interesse des Gläubigers, andererseits aber auch wegen Gleichberechtigteit der Vertagsparteien, unterstützten die Anerkennung des Valorisationsprinzips, damit die Genehmigung des Indexationsklausels, selbstverständlich, unter bestimmten Voraussetzungen, wie das Ordnungsschutz, oder die gute Sitten, oder Bankgenehmigung. Die sog. tägliche, oder kurzfristige Geldentwertung oder Wertoszillation des Geldes an der

---

* Szalma József, az MTA doktora (DSC); a Miskolci egyetem tiszteletbeli doktora (Dr. H.c.); akadémikus, a Vajdasági Tudományos és Művészeti Akadémia rendes tagja; az Újvidéki Egyetem Jogi Karának nyugalmazott rendes egyetemi tanára; a Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Karának egyetemi tanára, professzor emeritus, Budapest

Valutenmarkt ist von Inflation unterschiedlich, weil die letzte (die Inflation) dauernde Wertentwertung voraussetzt. Die Valorisationsklauseln beim Gleichzeitigkeitsprinzip des Zahlungspflichtes mit dem nichtgeldlichen Obligationen tatsächlich keine Funktion hat, dies nur beim dauernden Obligationen wichtige Rolle zeigt.

Schlüsselwörter: Theorien über das Rechtsnatur des Geldes, Kauf- und Nennwert des Geldes, Grundsatz über Nominalismus, Valorisationsprinzip, Gültigkeit der vertraglichen Valorisationsklauseln bei dauernden geldlichen Obligationen

1. A pénz és a pénztartozás

A pénz jogi fogalmáról. A pénz általános fizetési eszköz, melyet az állam törvényével meghatároz és amelyet a hitelező, jogszabállyal összhangban, az adósság (kötelmi követelés) törlesztése céljából fizetesként, az adóstól köteles elfogadni.¹ Szemben más fajlagos dologgal, amelynek csak egy (piaci) értéke van, a pénznek kétféle értéke van: névértéke (v. nominális érték) és vásárlóértéke, vagy belső értéke. Névérték (Nennwert) alatt értendő az az érték, amely a (fém, vagy papír) pénzen fel van tüntetve. Vásárló érték (Kaufwert) alatt pedig azt értjük, hogy adott pénzegységgel mennyi és milyen (nemű és minőségű) áru vásárolható², a kötelelem keletkezése és teljesítése idején. Ahhoz, hogy a pénz megfeleljen annak az elvárásnak, hogy általános fizetési eszközként szolgáljon, szükséges a névérték és a vásárló érték összhangja, vagyis az, hogy idő múltával a vásárló érték nem változik. Valójában azonban a

---

¹ Ld. Hasner, Zum Lehre von Gelde, Grühut's Zeitschrift, 7; 1; Mises, Theorie des Geldes, 2. kiadás, 1924; Hildebrand, Über das Wesen des Geldes, 1914; Wolff, Weinberger, Juristische Blatt, 1922/2. sz.; Nussbaum, Das Geld in Theorie und Praxis des deutschen und ausländischen Rechts, 1925. Ld. a XIX. század közepén érvényesülő klasszikus német jogirodalomban: Friedrich Savigny, Das Obligationenrecht als Theil des heutigen römischen Rechtes, 1851, I. kötet 403.o.; Hartmann, Über dem rechtlichem Begriff des Geldes und Inhalt von Geldschulden, 1868.

² Az EU 2019. évi, május 20-ai irányelve (EU Parlament és Tanács, 2019/77. sz. irányelv) (5) bevezető szakaszában kihangsúlyozza, hogy a közös piac (Binnenmarkt) növekedéséhez szükséges biztosítani az áru minőségét, a magasszintű a fogyasztóvédelmet, a jogbiztonságot, olyan jogszabályok által, amelyek a fogyasztó számára megfelelő (minőségű) árut tartalmazó adásvételre vonatkoznak. /Ld. Richtlinie (EU) 2019/771 des Parlaments und des Rates, zur Änderung (EU) der Verordnung 2017/2394 und Richtlinie 2009/22/EG sowie zur Aufhebung der Richtlinie 1004/EG – Text von Bedeutung für den EWR, Amtsblatt der Europäischen Union, L 136/28 DE 22.05.2019/.

pénz állandó értéke csupán vélelmezett, egyes szerzők szerint inkább fikció mint valóság. A pénz értéke ugyanis *változhat*. A változások egyfelől lehetnek *rövidtávúak*, mint amilyen a pénz értékének *napi ingadozása a pénzpiacon*, másfelől megmutatkozhatnak *hosszú távon*, amikor a pénz vásárló értékének tendenciális csökkenésére (vagy növekedésére) hosszabb időn keresztül kerül sor. A pénz vásárló értékének tartós csökkenés esetében *inflációról* van szó. Amikor a pénz vásárló értéke hosszabb időtávon szemlélve növekedik, ami ritkább, ezt *deflációnak* nevezzük. A *magánjogi elmélet* szerint a pénz is *áru, fajlagos dolog*, igaz sok sajátossággal és értékét a pénzpiacon kialakuló kereslet – kínálat szabja meg.³ Az egyik elméletváltozat szerint a pénztartozás ugyanolyan mint más tartozás, azaz nem más, mint (bármely) dologszolgáltatás. A pénznek dologi jogi és kötelmi jogi értelemben *nincs* más fajlagos dologtartozással szemben semmilyen *eltérő sajátossága* (keine Sonderstellung des Geldes).⁴ A másik elméletváltozat szerint, ezzel szemben, a pénztartozást *számos sajátosság* jellemzi, ami a pénztartozást merőben megkülönbözteti más fajlagos dologszolgáltatástól.⁵ A *közjogi* (ún. állami) elméletek (staatliche Theorie des Geldes)⁶ szerint, a magánjogi felfogással szemben, a pénz az *állam által kibocsátott kötelező fizetési eszköz*, melynek névértékét az állam, azaz helyette, és „névében” a kibocsátó jegybank szabja meg. Az állam, azaz törvénye szabja meg azt is, hogy fizetesként a hitelezőnek, az adósság törlesztéseként el kell fogadnia a pénzt. Közvetetten, habár független, a jegybank általi pénzkibocsátás mennyiségét is az állam, azaz szervei, pl. a törvényi szabályozás is befolyásolhatják. A készpénz mellett, tágabb értelemben, a törvény által elismert *értékpapír* is fizetési eszköz lehet, mint a váltó, a csekk, részvény és az ún. zsirális pénz, vagyis a

---

³ Ezekről az elméletekről ld. részletesebben, József Szalma, Erfüllung und Haftung bei geldlichen Obligationen – Mit besondere Berücksichtigung des europäischen und ungarischen Rechts, Jahrbuch für Ostrecht, München, Band 61 (2020), 207-224.o. Különös-képpen, jogtörténeti szempontból, ld: Martin H. Geger, Gerechtigkeit und Gesetze: Reichsgerichtsrat Zeiler und die Inflation, Zeitschrift für neuere Rechtsgeschichte, Wien, 4/1994, 349. o.

⁴ *Simitis*, Bemerkungen zur rechtliche Sonderstellung des Geldes, Archiv für die zivilistische Praxis, 159/406, 428. o.

⁵ *Sousi*. G., La spécificité juridique de l'obligation de somme d'argent, Revue trimestrielle de droit civil, Paris, 1982, 517-537.

⁶ Ld. Georg Friedrich Knapp, Staatliche Theorie des Geldes, Duncker-Humblot, München-Leipzig, 1918, 4-5, 84.o; A. F. Mann, Das Recht des Geldes, Frankfurt am Main, 1960, 10. o.

bankszámlán - bankkontón levő pénz *készpénz nélküli* átutalása.⁷ Ezek a fizetési eszközök is, az európai országokban, törvénnyel szabályozottak. A készpénz nélküli (zsirális pénznek) átutalás útján történő fizetés csökkenti a forgalomban levő szükséges össz pénzmennyiséget és így jelentősen hozzá járulhat az infláció fékezéséhez. A banki átutaláson kívül, maga az adós, banki közvetítés nélkül is fizethet készpénz nélkül, *váltóval* vagy *csekkel*, melynek szabályait törvény írja elő. Azonban a váltó, a csekk és a zsirális pénz, végül is, készpénzre váltható. Pénzként számít az *idegen valutában* kirótt pénzszolgáltatás is. Ilyenkor legtöbbször a lerovás hazai pénznemben történik, az idegen valuta pénzpiaci árának arányában. A harmadik, azaz a *vegyes elmélet* szerint, a pénznek mind magánjogi, mind közjogi elemei, jellemzői vannak. Magánjogi jellemző az, hogy a pénz lehetővé teszi a szerződő felek közötti jogforgalmat, azaz ezáltal valósul meg a kereskedelem, ami a polgári jog körébe tartozik. De magánjogi jellege van a készpénzfizetést helyettesítő ún. zsirális pénz is, vagyis az egyik számlatulajdonos bankszámlájáról a másik tulajdonos számlájára történő készpénz nélküli átutalás.⁸ Közjogi jellege pedig annál fogva mutatkozik meg, hogy törvény szabályozza azt, mely pénznem van az országban általános forgalomban, és azt, hogy az adós fizetését a hitelező ebben a pénznemben köteles elfogadni.⁹

A pénztartozás, vagy pénzkötelem azt jelenti, hogy az adós a hitelezőnek szerződésben megállapított *pénzösszeggel*, vagy amennyiben deliktumról van szó, a kár teljes értékével (felmerült kár, elmaradt jövedelem – *damnum emergens, lucrum cessans*) egyenlő *pénzbeli kártérítéssel* tartozik. Pénztartozás azonban eredhet jogalap nélküli gazdagodásból is: (a) tartozatlan fizetés - *condictio indebiti*, (b) rosszhiszemű szerzés - *condictio ob turpem causam*, vagy (c) amennyiben a tartozás jogcíme eleinte fennállt, utóbb azonban megszűnt - *causa data causa non secuta* esetekben. Számos szerződésben a pénztartozás a szerződés ún. *lényeges elemét* (*essentialia negotii*) képezi, amely nélkül a szerződés nem jön létre:

---

⁷Ld. *Isele*, Geldschuld und Bargeldloser Zahlungsverkehr, Archiv für die zivilistische Praxis, 129,129; Rudolf *Welser*, Brigitta *Zöchling* - *Jud*, Bürgerliches Recht, Band II, Schuldrecht Allgemeiner Teil, Schuldrecht Besonderer Teil, Erbrecht, 14. Auflage, Manz'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2015, Das Buchgeld, 37.o.

⁸ Ld., Rudolf *Welser*, Bürgerliches Recht, Band II, Schuldrecht Allgemeiner Teil, Schuldrecht Besonderer Teil, Erbrecht, 13. Auflage, Manz'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2007, 31. o.

⁹ Armin *Ehrenzweig*, System des österreichischen allgemeinen Privatrechts, Manz Verlag, Wien, 1927, II. kiadás, II. kötet, első rész, 17. o., 298. paragrafus.

ilyen az adásvételi ár a vételnél, a bérletdíj a bérletnél, a kölcsönösszeg a kölcsönnél, a biztosítási díj és a biztosítási összeg a biztosításnál. Vannak olyan szerződések amelyek „tisztá” pénzkötelmek, azaz *csak pénztartozást* tartalmaznak, amilyen pl. a kölcsön és a hitel. Rendszerintiek az olyan szerződések, amelyeknél a *pénzszolgáltatás mellett* másféle, *nem-pénzbeli* szolgáltatást is tartalmaznak, pl. adásvételnél az eladott dolog, munkaszerződésnél a munkavégzés. Ilyenkor a pénzszolgáltatás csak az egyik felet terheli (pl. a vételnél a vevőt, vagy a munkaszerződésnél a munkáltatót). Általában a *visszterhes* szerződéseknel a pénzszolgáltatás a másik fél szolgáltatásának ekvivalens, azaz leszerződött mértékű *térítését* jelenti. Pénzszolgáltatás lehet *ingyenes* szerződés tárgya is (pl. pénzüsszeg ajándékozása). A pénzszolgáltatásnál a felek a szerződésbe meghatározott *pénzüsszeget* foglalnak, mint az egyik fél tartozását. Van azonban olyan szerződés is, amelynél a pénz *nem fizetési eszközként*, hanem *dologként* jelenül meg, pl. numizmatikai jellegű fémpénzként, pénzéremként, tehát olyan pénznemként mely nincs forgalomban.¹⁰ Pénzkötelmenek számít a kártérítés is, igaz polgári jogi deliktum esetében a károkozót, saját költségén a károkozást megelőző helyzet helyreállítására marasztalhatja, különösen akkor, ha ez lehetséges. A magyar Ptk. a károkozás szankciójaként a pénzbeli térítést tarja elsődlegesnek.¹¹ Más Ptk.-k megfordítva. Elsődleges a helyreállítás, másodlagos a pénzbeli térítés. A legtöbb Ptk. és Pp. a szabad perbeli diszpozíció elve alapján a felperes károsultra bízva mely térítési módot választja. Ezzel párosul, a legtöbb európai Ptk.-ban és perjogban a kérelemhez való kötöttség, tehát az, hogy a bíróság kötve van a kártérítési igényben megjelölt módhoz. Ezzel szemben, a magyar Ptk., megfordítva, a kártérítés módját illetően, a bíróság nincs kötve a károsult kérelméhez.¹² Ami nem a legjobb megoldás, hiszen a kárfelelősségi jogban a károsult fokozott oltalma miatt, neki kellene

---

¹⁰ Ld. *Világhy Miklós, Eörsi Gyula, Magyar polgári jog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1965, I. kötet, 418. o.; Eörsi Gyula, Kötelmi jog, általános rész, Tankönyvkiadó, Budapest, 1979, 60. o.; Csanádi György, Polgári jog, Tankönyvkiadó, Budapest, 1958, 232.o.*

¹¹ Ld. a Ptk. 6:527.paragrafus (1) bekezdését: A károkozó a kárt pénzben köteles megtéríteni, kivéve, ha a körülmények a kár természetben való megtérítését indokolják.” (Pl. in: Ptk, Patrocínium, Budapest, 2018, 318. o.).

¹² A Ptk. 6. 527.paragrafusának (3) bekezdése szerint: „A bíróság a kártérítés módjának meghatározásánál nincs kötve a károsult kérelméhez, a kártérítésnek azt a módját nem alkalmazhatja, amely ellen valamennyi fél tiltakozik.“ Ld. pl. in: Ptk, Patrocínium, Budapest, 2018, 318. o. Ld. továbbá, a Pp.1. paragrafusának 2. bekezdését. Vö: *Udvarý Sándor* (szerk.), *Polgári eljárásjog, 4. átdolgozott kiadás, Patrocínium, Budapest, 2021, 16.o.*

megadni, érdekével összhangban, a legmegfelelőbb kártérítés módját illető választás jogát. A magyar Ptk. ugyan előírja, hogy a bíróság nem marasztalhat olyan térítési módra, amelynek ellenében valamilyen fél tiltakozik. A Ptk. a baleseti munkaképességszökkenése esetén jövedelempótló járadék összegének meghatározásánál a bíróságnak figyelembe kell venni azt a jövőbeni változást is, amelynek bekövetkeztével számolni lehet,¹³ vagyis az ún. jövőbeni kárt, pl. a várható egészségromlás következtében a további munkaképesség csökkenése miatti jövedelemkiesést. Analóg szabály érvényes a balesetben meghalt személy által nyújtott eltartást pótló, okozó általi járadékfizetési kötelezettség összegének meghatározása esetében is.¹⁴

A pénzről szóló ún. közjogi, v. állami elméletek tagadják a pénzkötelmeknél a valorizációs (értékmegőrző) szerződési klauzula érvényességét, vagy ezeket legfeljebb szigorú feltételekkel engedélyezik. (Pl. a német jogban egy időben, banki jóváhagyással). Arra hivatkozva, hogy a pénz és értéke törvényi szabályozás tárgya, a felek nem szabhatják meg a pénz értékét magánjogi értékmegőrző klauzulával, akár a felek közötti hatállyal sem. Ezzel szemben, a magánjogi vagy a vegyes elméletek képviselői megengedik az értékmegőrző klauzulákat, mégpedig a felek közötti hatállyal. Ezt azzal indokolják, hogy amennyiben a tartós pénztartozásoknál a pénz vásárló értéke lényegesen lecsökken, a felek közötti hatállyal, értékmegőrző klauzulákkal kiegyenlíthető, helyre hozható a pénzromlás miatt beálló kölcsönös szolgáltatások között megbomlott egyensúly.

A pénz állandó értékét szavatoló doktrínákról és szabályozási tendenciákról. Ahhoz, hogy a pénz megfeleljen rendeltetésének, annak, hogy általános fizetési funkcióját betöltse, elengedhetetlen a pénz *nominalis és vásárló értékének összhangja, azaz vásárló értékének stabilitása*.¹⁵ Ezt a jogfejlődés során az egyes nemzeti jogrendszerek különböző

---

¹³ Ld. a Ptk.6:527. paragrafusának (5) bekezdését.

¹⁴ Ld. Ptk. 6:529. paragrafusának (5) bekezdését.

¹⁵ *Horn*, Geldveränderungen, Privatrecht und Wirtschaftsordnung, 1975, F. A. *Mann*, Das Recht des Geldes, 1960; *Maydell*, Geldschuld und Geldwert, 1974; *Reichert* – *Facilides*, Geldschwankungen und Privatrecht, Juristische Zeitung, 1969, 617.o.; *Caemmerer*, Versicherung und Valutaklauseln, 1955, in: Deutsche Landesreferate zum. 4. Internationaler Kongress für Rechtsvergleichung, 1954, 84. o.; *Dürkes*, Versicherungsklausel, 1. kiadás, Heidelberg, 1959, 8. kiadás: 1972; *Reinhardt*, vom Wesen des Geldes und seiner Einfügung in die Güteordnung des Privatrechts, Festschrift für Boemer, 1954, 60 o.; *Zielun*, Versicherungsklausel im deutschen Recht, 1966.

¹⁵Ld. pl. *Karl Larenz*, Lehrbuch des Schuldrechts, I. kötet, op. cit. 145-146. o.

módszerekkel biztosították. A kizárólagosan *fémpénz* alkalmazásának idején (a késő középkorban), alakult ki az ún. *autometallizmus* elmélete és gyakorlata. Eszerint a pénz értékét maga a benne kötelezően tartalmazott nemesfém (arany, ezüst) szabta meg. E jogfelfogás szerint tehát, a pénz „maga” határozza meg értékét.¹⁶ A *papírpénz* bevezetésével (a polgári korszaktól) azonban ez már nem nyerhetett alkalmazást. Azonban itt is szerepet játszott a papírpénz *nemesfémre* való *átválthatósága*. Kezdetben a papírpénztulajdonos bármely banknál aranyra válthatta pénzét. A pénztartozás bank iránti aranykövetelést jelentett. Később azonban ez az átváltás nem volt minden banknál lehetséges, hanem csak a nemzeti bankoknál. Megmutatkozott, hogy az aranyra válthatóság, habár sokáig biztosította a pénz állandó értékét (pl. Franciaországban, Svájcban, Németországban, a XX. század harmadik évtizedéig) gazdasági krízis helyzetben egymagában nem mutatkozott elegendőnek a pénz eredeti vásárló erejének biztosításához. Az inflációs tendencia, mely Európa térségére, a háborúk és az energiaválság miatt napjainkban kiterjedt és nem kímélte az EURO zónát sem, újra (vitathatóan) időszerűvé tette a XX. század közepén, a frank érvénye során kialakult klasszikus francia jogirodalmat, mely szerint a pénzkibocsátás állami „szuverenitáskérdés”.¹⁷ Ennél, az EURO esetében, Binnemarkt, a közös piac bevezetése miatt, mely pozitív tendenciát és fejlődést és hosszú távon, egészen a 2021. évig monetáris stabilitást mutatott, a kérdés sokkal komplexebbnek tűnik. A folyamatok arról tanúskodnak, hogy (leegyszerűsítve) kétféle tendencia mutatkozott meg, az első szerint Európa föderalizációja, a második szerint Európa konföderális jogfelfogása. Az első szerint a pénzkibocsátás közösségi, a második szerint nemzetállami kérdés, azaz a nemzetállam befolyása alatt álló kérdés. A következő elmélet szerint a hazai pénz vásárló értékét a bankpiacon levő *idegen devizára* való *átválthatósága* szabja meg, a teljesítés idején érvényes árfolyam szerint. Van olyan elmélet is, mely szerint a pénz állandó vásárló értékét a piacon kínált össz *árumennyiség* és az össz kibocsátott *pénzmennyiség* egymás közötti *aránya* szabja meg. Az ún. *bizalmi elmélet* szerint a pénz állandó értékét az határozza meg, hogy az össz pénzkibocsátásnak van aranytartalék- vagy idegen deviza-

---

¹⁶ Georg Friedrich *Knapp*, Staatliche Theorie des Geldes, Duncker-Humblot, München-Leipzig, 1918, 4-5, 84.o.

¹⁷ Jean *Carbonnier*, Droit civil, tome II., Les biens et les obligations - Les Obligations, Presse universitaire de France; Paris; Le monnai, 1-3.

vagy árufedezete, pl. államkincstári szinten. Bízván ebben, az állampolgárok, akár spontánul is, elfogadják a hivatalos valutát fizetési eszközként. Van olyan elmélet is, amely szerint a *pénz nem kötelező tartalma a szerződésnek*, mivel a felek a szerződési szabadság értelmében, pénz nélküli szolgáltatásokat is foglalhatnak, mellőzve a pénzt, mint a szerződés tárgyát.¹⁸ Volt és van olyan gyakorlat is, amely a pénz értékét és nemét az ún. *értékmeghatározó törvény* szabta meg, pl. Németországban a korabeli márka értékét, vagy értékének mércéit ilyen törvény (*Währungsgesetz*) szabta meg.¹⁹ Franciaországban, melyben mint Németországban, a korábbi frank helyett az EURO a 2000. évtől a törvény szabja meg azt, hogy az EURO a fizetési eszköz, nem szabván meg ennek belső értékét, csupán felsorolván a pénzegységeket.²⁰ Jelenleg tehát Németországban és Franciaországban is, a Binnenmarkt (közös piac) bevezetése óta (Maastricht, 1994) a nemzeti valutákat a közös piac megalapozása céljából, az EURÓ váltotta fel. Számos újabban csatlakozó teljesjogú tagállamok, pl. Szlovénia, Horvátország is csatlakozott az EURO zónához. Ennek előnye az, hogy a kohéziós támogatások átváltás nélkül történnek. Egyes szakvélemények szerint, korai az EURO bevezetése ott, ahol az ország még nem érte el a kívánt fejlettségi szintet. Magyarország megtartotta nemzeti valutáját, a forintot. Ennek egyik előnye az, hogy a pénzkibocsátás a hazai (gazdasági) körülményekhez igazodóan történik.

---

¹⁸ Bruno von *Bühren*, Schweizerisches Obligationenrecht, Allgemeiner Teil, Zürich, Schulthess Verlag, Zürich, 1964, 312. o.

¹⁹ Ld., pl. Németországban, ahol a pénz értékét meghatározó törvényről van szó: *Währungsgesetz* vom 20. 8. 1948, mely hatályon kívül helyezi az 1924. augusztus 8.-ai Reichsmark-Währungsgesetz-et. Az 1948. évi német márka értékét szabályozó törvény eláll a korábbi törvény aranyfedezeti értékmegőrzési módszerétől. Franciaországban, ld. újabban, a jelenleg is hatályos *Code monétaire et financier-t*, (Ord. No 2000-123 du 14. déc. 2000), vagyis a monetáris és pénzügyi törvényt. Ld. in: X. *Henry*, G. *Venandet*, G. *Wiederkehr*, P. *Ancel*, A. *Tisserand-Martin*, P. *Guiomard*, Code civil, 119e édition, Paris, Dalloz, 2020, 1839. o. E törvény megszabja, hogy Franciaországban érvényes valuta az EURO.

²⁰ *Code monétaire et financier-t*, (Ord. No 2000-123 du 14. déc. 2000), módosítva 2005.-ben. Ennek 112.-1,2 szakasza szerint az ún. automatikus indexáció, függően az árú árának változásától, tilos. Ennek értelmében a bírói praxis szerint, az inflációs rátával indexált klauzula semmis. (Soc.- Chambre social de la Cour de Cassation - 13. déc. 2006). De megengedett, ha az indexáció fix (állandó) értékhez kötött. Tehát az indexáció, azaz az értékmegőrző klauzula érvényessége ténybeli kérdés. Ld. in: X. *Henry*, G. *Venandet*, G. *Wiederkehr*, P. *Ancel*, A. *Tisserand-Martin*, P. *Guiomard*, Code civil, 119e édition, Paris, Dalloz, 2020, 1832. o. 7., 8. széljegyzet..

Azok a teljesjogú EU tagok, melyek még megtartották nemzeti valutájukat, a devizatartalék háttér tekintetében jelentős és fontos az EURO hatása.

Az inflációról, közelebbi okairól és következményeiről. Mint már fentebb röviden utaltunk rá, **inflációról (pénzromlásról)** akkor van szó, amikor a pénz vásárló értéke *tartósan* és tendenciálisan csökken. Nem tekinthető inflációnak adott pénz értékének pénzpiacon való rövid időközönkénti kisebb, esetlegesen nagyobb *napi ingadozása*.

Az inflációnak több közvetlen, vagy közvetett **oka** lehet. Jelenleg fő oknak számít az orosz-ukrán *háború* és a hozzá fűződő *energiaválság*. Az energiaválság következtében az energiaárak „elszálltak”, és az összes energiafüggő gyártás, termelés és szolgáltatás termelési költségeinek igen jelentős növekedését idézték elő. A megnövekedett energiaárak beépültek a végtermékek és termények árába, előidézve ezeknek a növekedését. A háború és a nyomában bekövetkező energiaválság okozta infláció mind az EURO zónában mind azon kívül, jelentős, igaz, országonként különböző mértékű. Az inflációs ráta mértéke attól is függ, hogy az adott országnak van-e elegendő saját energiaforrása. Ott, ahol van saját energiaforrás, pl. Franciaországban, mivel nem mondott le az atomenergiatermelésről, az inflációs ráta egy időben kisebb volt. Köszönve a kedvező áron beszerzett orosz gáznak, Németország három atomerőmű kivételével a többit megszüntette. Németországban az atomművek által nyújtott energiaforrást környezeti okokból mellőzte, egészen az orosz-ukrán háború kitöréséig (2022), amikor az orosz gázellátás akadályozottá vált. Utána „pótlásként” az ország részben a szénalapú energia-termeléshez folyamodott. Ami ugyan nagyobb, kedvezőtlenebb környezeti hatásveszéllyel jár, mint az atomenergia termelés. Németországban az aránylag olcsó orosz gázszolgáltatás korlátozása után nagyobb volt az inflációs ráta. Ahol nagyobb az energiabehozatali függőség, ott az infláció is nagyobb. A pénzromlás nemcsak a nemzeti valutákra, hanem az EURO zónában is jelentős, mivel az orosz fosszilis energiaforrások (gáz, kőolaj) korábbi európai országokba való irányulása megváltozott, leszűkül. Az inflációnak azonban lehetnek más okai is. Így az is előfordult már az inflációtörténetben, hogy az inflációt a *túlzott pénzkibocsátás* is elő idézte, akár békeidőben is. A túlzott pénzkibocsátást pedig az *állami költségvetés hiánya* okozta, mert az adott ország külső tartozásainak fedezése céljából kedvezőtlen hitelekkel vett fel (NMA/ÁMF), aránylag rövid visszafizetési rátával és magas kamattal. Így volt ez pl., egy évtizeddel ezelőtt, Görögország ese-

tében. Csak az Európai Bank mentette meg az országot attól, hogy a kültartozásait illetően meghirdesse a fizetési moratóriumot. A fizetési moratórium gyűrűző körbetartozási hatást válthatott volna ki. További ok lehet az, hogy az adott országnak a devizatartalékai jelentősen csökkentek, azért, mert a behozatal meghaladta a kivitelt (*kedvezőtlen külkereskedelmi mérleg*). A kárpátmedencében bizonyos mértékben az elmúlt években előforduló *természeti csapás*, különösképpen a *szárazság* is inflációgerjesztő hatással volt. Ugyanis csökkent a hozam és *növekedett a mezőgazdasági termékek* előállításának költsége és a mezőgazdasági termékek árának növekedését idézte elő. Nemkülönb, szerencsére az időközben leküzdött a *Covid járvány* is hozzájárult az inflációgerjesztéshez, azáltal, hogy a járványkezelés előre nem látott költségvetési terhelést okozott. A pénzromlásnak lehetnek további okai is. Előfordult az inflációtörténetben, hogy az inflációt a fő ok mellett vele együtt járó számos más egyidejű körülmény is gerjesztette. Az infláció egyik oka lehet *piaci fogantatású* is, így pl. az ágazati szinten megmutatkozó vállalkozási *kartelizáció*, és ezáltal a konkurencia megszűnése és az árak versenyt kizáró egyoldalú meghatározása. Erre akkor kerül sor, ha valamely gazdasági erőfölényben levő vállalkozás a konkurens vállalatok részvényeinek többségét megvásárolja, megszüntetvén a piaci versenyt. Az ily módon kialakuló monopólium ezek után szabadon „diktálhatta” az árakat, hozzá járulván az árnövekedéshez, az árak elszállásához. Ennek megakadályozására szolgál az *antimonopolisztikus törvényhozás*. E törvényhozásnak számos módszere van, amely arra irányul, hogy (pl. fokozott adózással), csökkentse a kartellszerződéseket azaz kartellérdekeltséget, akár adott gazdasági ágazatot átfogó kartellszerű összefonódásokat, vagyis azt, hogy monopólium jöjjön létre, megszüntetvén a versenyt. Ide tartozik továbbá a *tisztességtelen verseny tilalma*. A tisztességtelen verseny tilalma, többek között, arra irányul, hogy megakadályozza a gazdasági erőfölényben levő vállalkozót abban, hogy egyoldalúan, a fogyasztóval kötött szerződésben, vagy szerződési (üzletkötési) feltételeiben megszabja a szerződés tartalmát, a fogyasztó kárára.²¹ Pl. a magyar Ptk. szerint tilos az olyan szerződési klauzula, vagy üzletkötési feltétel, amely előre megszabja, hogy a szerződés értelmezésére kizárólag a vállalkozónak van joga.

---

²¹ Ld. Ptk. 6:103. paragrafus: tisztességtelen szerződési feltétel fogyasztó és vállalkozó közötti szerződésben. Ilyen különösképpen az a szerződési kikötés, mely a szerződés bármely feltételének értelmezésére a vállalkozást egyoldalúan jogosítja, vagy kizárólag a vállalkozást jogosítja annak megállapítására, hogy teljesítése szerződésszerű-e, vagy lehetővé teszi, hogy a vállalkozás a szerződéstől bármikor elálljon, stb. A tisztességtelen

Az infláció egyik **következménye** a vásárlókedv, pontosabban a vásárlóképesség csökkenése. Ez tovább kihat a fogyasztás, majd a termelés csökkenésére, ami megállítja a növekedést és *recessziót*, gazdasági stagnációt, hanyatlást okoz. Többek között, az infláció az *alacsonyabb jövedelműeket* súlyosabban érinti, de érinti a *teljes lakosságot* is. A fogyasztás csökkenése, mivel visszahat a termelés csökkenésére is, nemcsak a lakosságot, a fogyasztókat, hanem *vállalkozásokat* is egyaránt negatív módon érinti. Ugyanis, csökken a termelés, ezzel együtt a vállalkozói jövedelem, még a növelt árak mellett is. Ha nagyobb a pénzromlás, mint ez a *galopp* inflációknál előfordult (pl. a délszláv háborúk idején) ez súlyos gazdasági következményekkel jár(t). A piacgazdálkodást tendenciálisan felváltotta az ún. *naturálgazdálkodás*. Tipikus pénzszolgáltatást tartalmazó szerződéseket (pl. vétel, bérlet, haszonbérlet, kölcsön, hitel) a kölcsönös dologszolgáltatást tartalmazó szerződések (pl. csere) váltották fel. A pénz elvesztette általános jogforgalmi rendeltetését, a szerződési gyakorlatban többé nem szolgálta az általános fizetési eszköz funkcióját és helyette más dolog vagy szolgáltatás lépett. Nem számítva az extrém pénzromlást, a pénz vásárló erejének hosszabb tendenciális gyengülése, az ún. relatív pénzromlás, csökkenti a lakossági *megetakarítások* értékét és a készpénzbankletétek iránti kedvet. A bankok keveset érő pénzzel, nominális értékben hazai értéktelen pénzben „adták vissza” a deviza letétesek pénzét, kifosztva őket („A kengyelfutó bankok nyomában” címmel írt erről annak idején az újvidéki Családi Kör.) Az mértéktelen infláció tehát a bankügyletekre is hatást gyakorolt, lehetővé tette jogellenes, jogkerülő magatartást. Egy német szerző álláspontja szerint a pénzromlás nem más, mint a *lakosság csendes, térítés nélküli kisajátítása*. Ő az okokat a fedezetlen, túlméretezett jegybanki pénzkibocsátásban, valamint az általános gazdasági és társadalmi helyzetben látja.²²

A pénz vásárló értékének megőrzése egyaránt érdeke a gazdaságnak (vállalkozásoknak), azaz versenyszférának, mint a lakoságnak, a fogyasztóknak, nemkülönben az államnak, mivel a pénzromlás igaz, más-más módon, kedvezőtlenül sújtja mind a termelőt, azaz a gyártót, mind a fogyasztót, de a költségvetést is.

---

feltétel semmis. A tisztességtelen általános szerződési feltétel esetében a magyar jogban a miniszter, az ügyész, kormányhivatal, kérheti a bíróságnál a semmisség megállapítását. (Ptk. 6:105. paragrafus).

²² Martin H. Geger, Gerechtigkeite und Gesetze: Reichsgerichtsrat Zeiler und die Inflation, Zeitschrift für neuere Rechtsgeschichte, Wien, 4/1994, 349. o.

Fizetéseképtelenségi jog (csőd- és felszámolási eljárás). Gyakorta fordult elő, hogy az infláció hatására (is) fizetéseképtelenségük miatt, a vállalkozások, felszámolásukhoz folyamodtak. Az európai és magyar jogfejlődésben két tendencia alakult ki. Az első a *klasszikus csőd-eljárás*: Ez azt jelentette, hogy az eladósodott vállalkozás hitelezőivel szembeni össz tartozásaiért megmaradt vagyona arányában felelt. Pl., ha a megmaradt vagyona, az össz követelésekhez képest csak 60 százalékban fedezte tartozásait, akkor a csőd és felszámolási eljárásban, a bíróság az összes hitelező egyenkénti követelését is e százalékarányban csökkentette. Ami azt jelentette, hogy a hitelezők csupán *részleges kielégítést* nyertek. Tehát a kényszerfelszámolásban nem került sor a hitelező teljes, hanem csupán csökkentett mértékű, kielégítésére. Ezzel szemben, az újabb keletű, európai irányelvi szintéren bevezetett ún. *inszolvencia jog* vagy fizetéseképtelenségi jog, a *hitelezők teljes kielégítésére* törekedett. Ez azt jelenti, hogy a csőd- és felszámolási eljárás során, a felszámolásban, a bíróság mellett, a hitelezők is részt vesznek és együtt arra törekednek, hogy a teljes tartozás teljesítése érdekében, a felszámolás alatt álló céget „életben tartsák”, követeléseinek behajtása, vagy átszervezés útján, hogy ezáltal a céget fizetéseképesse avassák, hogy ennél fogva adósságait teljes mértékben teljesíthesse és a további eredményes működését lehetővé tegyék. Az ún. *önfelszámolás* lehetősége (ami Magyarországon is a rendszerváltás után egy időben érvényben volt), és az adósságok kifizetésének elkerülése előfordulóan, tényállástól függően, fraudolózis, tövénykerülő jellege volt, vagy lehetett. Azt jelentette, hogy az eladósodott vállalkozás önfelszámolást hirdetett meg, közben összes vagyonát fiktív módon másra átruházta, annak érdekében, hogy a hitelezőit szándékosan megakadályozza abban, hogy követeléseiket megvalósítsák. Az ily módon megszűnt cég új (fantom) céggént jelenült meg, immáron nyereségesként, hiszen kerülő módon megakadályozta hitelezőit, hogy látszólagos vagyonhiány miatt behajtsák követeléseiket. Ezért van az, hogy az inszolvenciajogi koncepció értelmében, a csőd és a felszámolási eljárás kezdeményezésére nem az adós, hanem a hitelező jogosult, és bírósági jelenléttel, a fakultatív szanáció intézménye útján érvényesült. Az inszolvenciajog modernizált folytatása a klasszikus *Pauliánusi keresetnek* (*actio Pauliana*). Ennek lényege az, hogy amennyiben az adós összes vagyonát fiktív szerződéssel átruházza más természetes, vagy jogi személyre és ily módon színleli fizetéseképtelenségét a hitelezőivel szemben, azaz átruházza ingyenes szerződéssel teljes vagyonát harmadik személyre, azzal

a szándékkal, hogy kijátssza, megakadályozza a hitelező jogos követelésének megvalósítását, akkor a hitelezők keresetet indíthatnak a jogszerzőkkel szemben, és követelhetik az átruházott vagyონrész visszaszármaztatását az adós vagyónába, hogy ezáltal az adós vagyónából követelésük teljes mértékű kielégítését igényelhessék. Egészen más kérdés, ha az adós teljesítése megváltozott körülmények okán, akár infláció miatt, lehetetlenült el, vagy vált „elnehezültté”, és a fizetése képtelenség nem a hitelező szándékos kijátszása miatt történt, azaz nem volt törvénykerülési szándék (agere in fraudem legis et partis). Ilyenkor nincs szó fraudolozitásról (törvénykerülési rosszhiszeműségről) és a pauliánusi kereset sem alkalmazható.

A megváltozott körülmények doktrínája. Sokáig érvényesült a *pacta sunt servanda* doktrínája. E doktrína szerint a tartós szerződést úgy kell teljesíteni ahogyan szól, még akkor is, ha körülmények megváltoztak és a tartós pénzkötelmek esetében a pénz vásárló értéke a teljesítés idejéig lényegesen megváltozott, úgyhogy a hitelező a leszerződött összeg szerinti teljesítés esetén sokkal kisebb értéket kaphatott. A klauzula rébus sic stantibus intézménye azt jelenti, hogy a *pacta sunt servanda* elve csak akkor alkalmazható, a tartós pénzkötelemről szóló szerződésnél a szerződés megkötése idején fennálló körülmények a szerződés teljesítéséig lényegesen nem változtak meg. Ha azonban a körülmények megváltoztak, a szorult helyzetben levő szerződő fél kérheti a bíróságot, hogy módosítsa a szerződést. (*theorie de l'imprevision*).²³ A módosítás feltétele rendszerint az, hogy a szerződés visszterhes legyen, hogy tartós szolgáltatást tartalmazzon, hogy a megváltozott körülmények felek akaratától függetlenül álltak be, hogy előre nem láthatóak és elháríthatatlanok voltak. E doktrína Franciaországból indult (1916) az első VH idején, a háborús körülmények okozta gazdasági nehézségek hatására. A háború hatására a vállalkozások nem tudták beszerezni a nyersanyagot, vagy ha igen, akkor magasabb áron. Az államtanács (*Conseil d'état*) kivételesen helyt adott annak a kérelemnek, mely megváltozott körülmények miatt, igényelte a szerződés módosítását.²⁴ Azzal az indoklással, hogy a szerződést a szorult szerződő fél kérelmére a bíróság módosíthatja, vagy felbonthatja, amennyiben a szerződés megkötése idején fennálló körülmények a teljesítésig

---

²³ Ld. *Voirin*, De l'imprevision dans les rapports de droit privé, thèse, Nancy, 1922; *Gaudin – Langrage*, Le crise du contrat et la role de juge, thèse, Montpellier, 1935; *Popescu*, Essai d'une théorie de l'imprevision en droit français et droit comparé, Paris, 1937.

²⁴ *Gaz de Bordeaux*, Conseil d'état, 1916 november 30., No 5, 16, 3, 17.

felek által elő nem idézett, elháríthatatlan okoknál fogva, lényegesen megváltoztak és az egyik felet érintően méltánytalanná válna a szerződésszerű teljesítés. Az 2016. évi kötelmi jogi reformig azonban formálisan hatályban maradt a *pacta sunt servanda* elve, azzal, hogy a bírói gyakorlat szigorú feltételek mellett, alkalmazta a *clausula rebus sic stantibus* intézményét. A reform azonban kifejezetten bevezette a megváltozott körülmények szabályát, mely lehetővé tette a szerződés bírói közreműködés útján való módosítását.²⁵ A II. Vh. során elsőként az 1942. évi olasz Ptk. vette fel rendelkezéseinek soraiba a megváltozott körülmények intézményét. Az új magyar Ptk (2013) is elfogadta ezt az intézményt.²⁶

A pénzszolgáltatás sajátosságairól. Szemben más fajlagos dolgoszolgáltatással, melynél az adós csak egy főszolgáltatással tartozik, a pénzszolgáltatásra kötelezett, ha a szerződés nem szól másként, a *főszolgáltatás* mellett (pl., hitelnél a hitelezett összeg), főszabályként *járadékos kötelezettséggel, kamattal* is tartozik. Kivételt képez az *ingyenes kölcsön*, melynél a pénzhasználat fejében nem jár térítés. Többféle kamat van. Első az, hogy hitel vagy kölcsön felvétele esetében a pénz használatáért a hitelezettnek *szerződési kamatot* kell fizetnie. A második a törvényi forrású, pönális jellegű *késedelmi kamat*, amelyet az adós fizet a hitelezőnek, azért, mert késedelembe esett, tehát nem teljesített, fizetett az előírányzott határidőben. Károkozás esetében a pénzbeli kártérítés mellett, a kár beálltának időpontjától a kifizetésig, a károkozó a legtöbb jogrendszerben, késedelmi kamattal is tartozik. A harmadik az ún. *kamatos kamat*. Ez

---

²⁵ Ld. a Code civil, új, 1195. szakaszát (bevezette: Ord. No 2016 -131 du 10. févr. 2016, art.: 2): Az elháríthatatlan körülmény hatására megváltozott körülmények miatt a szerződés újra tárgyalható a felek között, s ha ez eredménytelennek bizonyult, kérhető a bíróságtól a szerződés módosítása. Ld. in: Code civil, 119 édition. Dalloz, Paris, 2020, 1438-1439. O.

²⁶ A Ptk. 6:192. paragrafus (Bírósági szerződésmódosítás) szerint: (1) Bármelyik fél a szerződés bírósági módosítását kérheti, ha a felek közötti tartós jogviszonyban a szerződés megkötését követően előállt körülmény következtében a szerződés változatlan feltételek melletti teljesítése lényeges jogi érdekét sértené, és a) a körülmények megváltozásának lehetősége a szerződés megkötésének időpontjában nem volt előre látható; b) a körülmények megváltozását nem ő idézte elő; c) a körülmények változása nem tartozik a rendes üzleti kockázatok körébe. (2) A bíróság a szerződést az általa meghatározott időponttól, legkorábban a szerződésmódosításra irányuló igény bíróság előtti érvényesítésének időpontjától kezdődően úgy módosíthatja, hogy a körülmények megváltozása miatt egyik fél lényeges jogi érdeke se sérüljön. (In. Ptk, Patrocínium, Budapest, 2018, 258.o.).

olyan kamat, amelynél az esedékes kamatösszeget csatolják az alapösszeghez és az ilyen módon megnövekedett összegre alkalmazzák a kamatlábat. Ezt a legtöbb európai polgári törvénykönyv *uzsorás* kamatnak és ennél fogva semmis szerződési rendelkezésnek tartja. Vannak olyan Ptk.-k is, amelyek a kamatfizetés össz összegét azzal *maximálják*, hogy az össz kamatfizetési kötelezettség nem haladhatja túl az alapösszeget. Vannak más maximálási módok is, pl. olyanok, amelyek a szerződési kamatláb legfelsőbb határát szabják meg. A pénznek két értéke van, a névérték a vásároló érték, szemben más dologgal, melynek csak egy, piaci értéke van.

Felmerül a kérdés, megállítható-e az infláció állami intézkedésekkel? Az inflációtörténeti jogirodalom és tapasztalat utal arra, hogy elvben igen, amennyiben az infláció főbb okai elháríthatóak, vagy elhárulnak. Függetlenül az okoktól, a törvényhozó hozhat olyan általános jogi aktusokat, amelyek fékezik az inflációt. Pl. bevezetheti az alapvető élelmiszerárak (rendszerint ideiglenes) árstoppját. A jegybank bevezetheti a hitelre fizetendő maximális kamatlábat. A szociális törvényhozás azaz a kollektív szerződések joga elő irányozhatja a vállalkozói szférában a foglalkoztatottak minimális bérét, vagy költségvetési támogatás alapján, a rászorulóknak különjuttatásait. Ugyanakkor, pl. a magyar kormány a családok támogatását is előirányozta. E mellett számos más antiinflációs intézkedés lehetséges. Fokozottabban megadóztathatók a monopolhelyzetben levő vállalkozások, mert azok monopolhelyzetüknél fogva extraprofitra tehetnek szert. Ösztönözhető a verseny, és az a vállalkozás, mely új munkahelyeket teremt, hozzá járulván a foglalkoztatás bővüléséhez, csökkentett adóval terhelhető. Helytelennek mutatkoztak a korábbi, 2010 előtti azon állami intézkedések, amelyek megszorításokkal kívánták elkerülni az akkori gazdasági válságot és pl. a lakosságot fokozott adófizetésre kötelezték. Ettől helyesebb az, hogy a csökkentés az adóterheket. Mert a kisebb adókamatláb ösztönzi a vállalkozási kedvet és a foglalkoztatást. Ugyanis akár kisebb adókamatláb alkalmazása a nagyobb vállalkozói jövedelemre, az államháztartásra nézve nagyobb, előnyösebb eredményre vezet mint a magas adókamatláb alkalmazása a vállalkozói jövedelemre. Ösztönözni lehet és kell a külföldi beruházásokat, ösztönözni lehet a kivitel, ilymódon növelve a devizatartalékokat. Azonos áruk tekintetében a konkurens árú és ár kínálatáról információs rendszer is közzé tehető.

A 2015-től napjainkig tartó migránsválság, fokozott költségvetési terhelést idézett elő. Megmutatkozott, hogy az Unió ezidáig tartóan tévesen cselekedett, miközben szélesre tárta a kapuit a migráns tömegeknek, annak ellenére, hogy illegálisan érkeznek, bármilyen dokumentum nélkül. Már régen kitűnt, hogy az embercsempészek által közvetített migránsok zöme se nem képzett, se nem olcsó, sőt, mind gyakrabban súlyos biztonsági kockázatot jelent. Az Orbán kormány idejekorán, helyesen mutatott rá arra, hogy a migránsokat nem idehozni kell, hanem ott kell segíteni, ahol olyan baj van, ami miatt valaki illegális migrálásra adja a fejét. Egészen más kérdés az igazi menekültek befogadása, akik háborús övezetből érkeznek, pl. a jelenleg dúló orosz-ukrán háború helyszínéről, Ukrajnából, akik életük mentése miatt kényszerültek szülőhelyüket elhagyni. Itt is helyesen cselekedett az Orbán kormány, befogadván, átengedvén a menekülteket. A problémákat az is tetőzi, hogy az EU mondva csinált jogállamisági kifogás örvén felfüggesztette Magyarországnak járó EU-s kohéziós támogatását. Az Orbán kormány a fennebb vázolt intézkedéseket és másokat is megtett az infláció megfékezése céljából. Ha nem teszi meg, a háborús és energiaválság közvetkeztében beálló infláció, még magasabb lenne a forint vásárló értékének csökkenése, amely jelenleg (2023. októbere) évi 18,5 százalékot tesz ki. Ráadásul kitört a Hamasz-Izraeli háború, mely ugyan térségünktől távol van, de térségünkbe és az európai térségbe, további ellenőrizetlen migrációt okozhat, közöttük előfordulhatnak a terroristák is.

Vannak olyan inflációt gerjesztő okok, amelyeket nehéz elhárítani, ilyen a háború is. Az Orbán kormány itt is helyesen cselekedett, azáltal, hogy nem küldött háborúra alkalmas eszközöket, fegyvereket, a védekező ukrán félnek, de nemzetközi szintéren jelentős politikai lépéseket tett az orosz-ukrán háború mielőbbi beszüntetése, azaz a kárpátaljai magyarság oltalma érdekében.

2. A pénzkötelmekhez fűződő magánjogi alapelvek

Amikor az állami, közjogi intézkedések nem tudták teljes mértékben megakadályozni az inflációt, inflációs időszakokban ismétlődően előfordult a magánjogi megoldás, a valorizációs (értékmegőrző) szerződési klauzulák érvényességének elismerése, amelyek a tartós pénzkötelmeket tartalmazó szerződésekben, a felek közötti hatállyal, árindexáció útján kívánja a kifizetés idejéig megtörtént vásárló érték csökkenését el-

lensúlyozni. Ezzel kapcsolatos a tartós pénzkötelmeknél egymással versenyben, vagy szemben álló elv, a nominalizmus és a valorizmus elve. Talán helyesebben: a nominalizmusra főszabályként tekinthetünk, akkor amikor a pénznek állandó értéke van, a valorizmus kivétel és akkor érvényesül, amikor a pénz vásárló értéke tendenciálisan, hosszabb időtartamban szemlélve, gyengül.

A nominalizmus elve. A nominalizmus elve azt jelenti, hogy a tartós pénzkötelem adósa csupán annyival tartozik, amennyit a szerződés előíranyozott, függetlenül attól, hogy a teljesítés időpontjában a leszerződött összeg már kevesebbet ér, pénzromlás következtében. Ez az elvet a *pacta sunt servanda*²⁷ szabálya támasztja alá: A szerződést úgy kell teljesíteni, ahogy szól, a pénz vásárló erejének csökkenése esetén is.²⁸ Itt a kirovó (leszerződött) összeg azonos a kirovó (teljesítési) összeggel. A nominalizmus elve a szerződési gyakorlatban elsősorban akkor érvényesül, amikor a pénz vásárló értéke hosszabb távon nem változik, azaz nem csökken. Ha azonban a pénz vásárlóértéke tendenciálisan csökken, a nominalizmus elve akkor érvényesül, ha a tartós szerződésbe a szerződő felek nem irányoztak elő valamely a szerződési szabadság keretében elismert, érvényes értékmegőrző, azaz indexációs klauzulát. Ha ilyen klauzulát a felek nem vittek be a szerződésbe, vagy ugyan bevitték, de semmis, mert pl. közrendsérelmes, a nominalizmus elve érvényesül. Tehát az mondható, hogy a nominalizmus főszabálya, a (a szerződési és törvényi) valorizmus kivétel. A legtöbb európai jogrendszerben a nominalizmus elve elfogadott. Pl. A francia kötelmi jogi reform utáni Code civil 1343. szakaszának első bekezdése, meghirdetvén a nominalizmus elvét, meg szabja, hogy a pénzkötelem adósa szabadul kötelezettségétől, ha nominális érték szerint teljesít. A második bekezdés értelmében az összeg változtatható (szerződési) indexáció útján. A harmadik bekezdés szerint

---

²⁷ Ld. József Szalma, Wirkung des Vertrags nach europäischem und ungarischem Recht, Jahrbuch für Ostrecht, Verlag C. H. Beck Verlags, München, Band 63 (2022), 175-226, 226, Summary, 226. o; *ibid*, Bedingung und die Wirkung des Rechtsgeschäfts nach ungarischem und europäischem Recht, European Integration Studies, A publication of the University of Miskolc, Vol 18, Number 2(2022), Miskolc University Press, 61.-72. o; Szalma József A piacgazdálkodás (szerződési szabadság) és az intervenció (a szerződési szabadság magán- és közjogi korlátai) az európai és a magyar jogban, Valóság, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat havi folyóirata, Budapest, 2023, augusztus, LXVI. évfolyam, 8. szám, 79- 100. o.

²⁸ *Pothier*, Traité du pré de consommation, Paris, 1847, V. kötet, 55. o.

ilyen esetben a pénzfizetésre kötelezett akkor szabadul adóssága alól, ha a (felek által) valorizált összeget teljesíti.²⁹

A valorizmus elve. A valorizmus elve azt jelenti, hogy a tartós szerződés felei pénzromlás esetére szerződésükben előirányozhatják az indexációt, vagyis a pénzszolgáltatás esetén a pénzszolgáltatás adósa előre meghatározott fix értékmércék alapján többet kell fizessen mint amekkora a szerződésbe foglalt összeg.³⁰ Más szóval, a kirovó összeg nem azonos a lerovó összeggel. Inflációnál a lerovó összeg nagyobb a kirovó összegnél, deflációnál pedig, a lerovó összeg kisebb a kirovó összegnél. Ezt az elvet a *clausula rebus sic stantibus*, azaz a megváltozott körülmények szabálya támasztja alá. A *pacta sunt servanda* elvét csak akkor lehet alkalmazni, ha a szerződés megkötésének időpontjában fennálló körülmények a teljesítés időpontjáig nem változnak meg előre láthatatlan, elháríthatatlan, a felek által nem befolyásolt, külső körülmények hatására. Ha a körülmények megváltoznak, csökken a pénz vásárló értéke, lehetővé kell tenni a szerződésbe foglalt összeg valorizációját, értékmegőrző klauzulák érvényességét, felek közötti hatállyal.³¹ A valorizmus elvének alkalmazására nem kerül sor az ún. *pillanatnyi kötelmeknél*, amelyeknél a szerződés megkötésével a kölcsönös teljesítés szinte egyidejű. A valorizmus elvének érvényesítése a tartós, vagy szabályos időszakonként ismétlődő szerződéseknél (pl. részletfizetési vétel) vagy szukcesszív kártérítésnél (pl. tartást pótló járadék, vagy bérpótló járadék baleseti okozása miatt beálló keresőképeség csökkentése esetében) van jelentősége. Bizonyos értelemben jelentősége van a pénzbeli kártérítésnél is. A legtöbb európai jogrendszerben a károsult kereseti kérelmében a perjogi diszpozíció alapján választhat a kártérítés módjai között: kérheti a természetbeni helyreállítást, vagy a pénzbeli térítést, tetszése szerint. Inflációs időszakban nyilván a károsult a természetbeni helyreállítást választja, mivel ez a

---

²⁹ Ld, Code Civil, 119-e édition, Dalloz, Paris, 2020, 1832. o. (Ord. No 2016-131 du 10. févr. 2016., art. 3.

³⁰ *Horn*, Geldveränderungen, Privatrecht und Wirtschaftsordnung, 1975, F. A. Mann, Das Recht des Geldes, 1960; *Maydell*, Geldschuld und Geldwert, 1974; *Reichert – Facillides*, Geldschwankungen und Privatrecht, Juristische Zeitung, 1969, 617.o.; *Caemmerer*, Versicherung und Valutaklauseln, 1955, in: Deutsche Landesreferate zum. 4. Internationaler Kongress für Rechtsvergleichung, 1954, 84. o.; *Dürkes*, Versicherungsklausel, 1. kiadás, Heidelberg, 1959, 8. kiadás: 1972; *Reinhardt*, vom Wesen des Geldes und seiner Einfügung in die Güteordnung des Privatrechts, Festschrift für Boemer, 1954, 60 o.; *Zielun*, Versicherungsklausel im deutschem Recht, 1966.

³¹ Ld. Friedrich *Savigny*, Obligationsrecht als Teil des heutigen römischen Rechtes, Bd. I., 1851, 403. o.

mód lehetővé teszi az inflációs hatás elkerülését. Ha a károsult mégis a pénzbeli térítést választja, pl. azért, mert a helyreállítás lehetetlen, pl. tálkár esetében, pénzromlás esetében, nem mindegy, mely időpont szerint határozza meg a bíróság a kártérítés összegét: a kereset benyújtása, a fő tárgyalás befejezése, vagy az ítélet meghozatalának időpontja szerinti árviszonyok szerint. Inflációs időben nyilván a károsult érdeke az, hogy a pénzbeli kártérítés mértékét minél későbbi árviszonyok szerint szabja meg a bíróság.

3. Értékmegőrző szerződési és törvényi rendelkezések a valorizációs elv fényében

(a) Szerződési értékmegőrző klauzulák

Szerződési értékmegőrzési klauzulák alatt értjük azokat a szerződési klauzulákat, amelyek a tartós pénzkötelmeknél a kifizetési (lerovási) összeg valorizációját szolgálják. Ezeknek a klauzuláknak az a célja, hogy amennyiben a teljesítés időpontjáig a szerződés megkötésének időpontjához képest a pénz vásárló ereje jelentősen csökken, a teljesítési (lerovási) összeg, a szerződésben előre megállapított mérce szerint, növelt értéke által, kiegyenlítést nyerjen a pénz eredeti vásárló értéke.³² Ezeknek a klauzuláknak a célja, hogy megerősítse a pénzkövetelés hitelezőjének a jogállását. A nominalizmus, azaz a *pacta sunt servanda* szigorú alkalmazása a pénz vásárló erejének csökkenése esetében ugyanis a tartós pénzkövetelés jogosultját akár súlyos veszteségbe sodorná. Mint fennebb említettük, az értékmegőrző klauzulák közé sorolhatók az árindefiniált-klauzula, a devizaklauzula, az aranyklauzula és a csúszó skála. A valorizációs klauzulát tartalmazó pénzbeli kötelelemnél különbözik a kirótt (leszerződött) és a lerótt (teljesítési) összeg, infláció esetében az utóbbi nagyobb az előbbinél.

---

³² *Baur*, Die Anpassung langfristiger Verträge an Veränderte Umstände, JBl (Juristische Blätter), 1987, 137.o.; *Ertl*, Inflation, Privatrecht und Wertsicherung, 1980; *Kötz-Reichert*, *Facilides*, Inflationsbewertung im Zivil- und Arbeitsrecht, 1976; von *Maydell*, Geldschuld und Geldwert, 1974; *Schmalz*, Stabilität des Geldwertes als Problem des Privatrechts, 1986; *Fenyves* (Ö), Der Einfluss geänderter Verhältnisse auf Langzeitverträge, Gutachten für den 13. ÖJT (Österreichische Juristentag), 1997, Band II/1, 102.o.; *Wahler*, Das Valorisationsproblem, 1924; *Klang*, Geldentwertung und juristische Methode, 1925, stb.

ab) Az arany- és a devizaklauzula – A valorizációs elv érvényesüléséhez hozzá járult az *arany – klauzula*. Ez olyan szerződési rendelkezés amely előírja, hogy az adós mind a kirovó mind a lerovó, vagy csak a kirovó, vagy csak a lerovó összeget aranyértékben kell teljesítse, azaz a pénzüsszeget, az arany teljesítés időpontjában fennálló árának arányában azaz ennek megfelelően kell kifizesse.³³ Elnevezése szerint, ez a klauzula úgy is ismeretes mint a nemesfém értéke (aranyár) szerinti fizetés.³⁴ A német Ptk.(BGB) 244. paragrafus szerint (1) Ha a kötelezettség az eurótól eltérő érték szerinti belföldi pénztartozást tartalmaz, a fizetés euróban történik. Ez akkor esedékes, ha a másik értéket (Währung) a felek kifejezetten leszerződtek. (2) Az elszámolás azon árfolyamnak megfelelő arányban történik, amely a fizetés időpontjában, a teljesítés helyén, mérvadó volt.³⁵ Egyes országokban, mint pl. a XX. sz. hatvanas éveiben, Franciaországban, a bírói gyakorlat az aranyklauzulát semmisnek tartotta, mert álláspontja szerint az ilyen szerződési rendelkezés közrendsérelmes, mivel gyakori kikötése inflációs hatást váltana ki. A német jogban az aranyklauzula banki jóváhagyással volt feltételezve.³⁶ A francia (XX. század első felében) fogant jogirodalom jelentős teret szentelt az aranyklauzula fogalmának és megengedtségének. Megállapítván, hogy e klauzula alatt az értendő, hogy a pénzkötelmet a felek hazai valutában kötik ki, de a fizetés időpontjában érvényes finom arany ára szerinti értékben.³⁷ Az aranyklauzulát meg kell különböztetni az *aranyfedezettől*. Az előbbi a szerződő felek közötti pénzfizetésre vonatkozik, amennyiben a tartós szerződésben a vállalt pénzüsszeg vásárló értéke a fizetésig lecsökkent. Az utóbbi az egész pénzkibocsátás jegybanki/nemzeti banki aranyfedezeti arányáról szól. A XX. század elején, a svájci jogban, a Szövetségi Tanács 1924. június 15.-ei határozata alapján tilos az ingatlanjelzalog

---

³³ Ld. pl. Karl Larenz, Lehrbuch des Schuldrechts, I. kötet, Allgemeiner Teil, 12. kiadás, C.H. Beck, München, 1979, 144.o.

³⁴ Ld. pl. Bundesbankrichtlinien, 1964.8.26. Valamint a BGB 244/2 paragrafusát. Ld.pl. BGB – Bürgerliches Gesetzbuch, Einführung: Helmut Köhler, IX-XXXI, 84. Auflage, 2019, Beck Texte im dtv. München, 2019, 46.o..

³⁵ BGB – Bürgerliches Gesetzbuch, Einführung: Helmut Köhler, IX-XXXI, 84. Auflage, 2019, Beck Texte im dtv. München, 2019, 46.o..

³⁶ RGZ,151,35 és 116, Bundesbankrichtlinien vom 26.8. 1962.

³⁷ Ld. Achille Mestre, Émile James, La calus-or en droit Français, Paris, Nouvelle librairie nationale,1926, 1-21. o.; Landry, Essai économique sur le mutations des monnés dans l'ancienne, France de Philippe le Bel a Charles VII, Paris, Champion,1910; André Mater, Traité juridique de la monai et du change, Paris, 1925.

aranyklauzula szerinti bejegyzése. Más szerződéseknél az aranyklauzula engedélyezett volt, banki jóváhagyás feltételével.³⁸

A *deviza klauzula* olyan szerződési rendelkezés mely szerint a felek a pénzkötelezettséget idegen valutában vállalják. Legtöbbször, a hazai jogforgalomban, a kirovó összeg valamely idegen valutában történik, a lerovó összeg pedig hazai valutában, mégpedig a külföldi valuta hazai pénzüpiaci árának arányában.

ac) *Index-klauzula* – Az index-klauzula olyan szerződési rendelkezés, mely a teljesítésnél a kirótt összeget módosítja meghatározott (árindexbe felvett) áruk árának változása esetére. E klauzula a *szerződés megkötése idején és ugyanezeknek a szerződés teljesítés időpontjában fennálló áruk aránya szerint valorizálja az eredeti pénzkötelmet. A svájci jogban*, ha az árindexbe felvett áruk ára a teljesítésig növekedett, az eredeti árakhoz képest, az eredeti pénzkötelemben vállalt pénzüsszeg növekedik, annak arányában aminek arányában nőttek az árindexbe fogalt áruk értéke (ára).³⁹ A svájci jogban az indexklauzulákat a külkereskedelmi szerződésekben alkalmazzák, de használatosak a belkereskedelmi szerződésekben is.⁴⁰

A francia *Code civil* kötelmi jogi reformja (2016-2020) után bevezetett új 1343. szakasza elfogadja a *monetáris nominalismus* elvét, de *megengedi* a felek érdeke szerinti (*valorizációs*) *index klauzulát*. Ugyanis a nevezett szakasz szerint az adós a kötelemben foglalt (nominális) pénzüsszeg kifizetésével mentesül adóssága alól. A pénzüsszeg azonban szerződési indexáció (a szerződés megkötése és teljesítése idején tipikus, vagy felsorolt áruk ára, azaz százalékban kifejezett árkülönbözete szerinti meghatározás útján) változtatható.⁴¹ A francia Legfelsőbb Bíróság (Cour

---

³⁸ Guhl, *Obligationenrecht*, op. cit., 80. o.

³⁹ Ld. pl., a svájci jogra nézve, ld., *Herzfeld*, *Zur Indexklausel im Währungsrecht*, Festgabe zum schweizerische Juristentag, Basel, 1963,77,o.; Jeanpetere, *La validité des clauses d'indexation et le curs force des billets de banque*, SJZ, 60. kötet, 1.o.

⁴⁰Bruno von *Bühren*, *Schweizerische Obligationenrecht*, allgemeiner Teil, Schulthess Verlag, Zürich,1964, 80. o.

⁴¹ Ld.: X. Henry, G. *Venandet*, G. *Wiederkehr*, P. *Ancel*, A. *Tisserand-Martin*, P. *Guiomard*, *Code civil*, 119e édition, Paris, Dalloz, 2020, 1832.o.; *Chabas*, Mél. *Decotignies*, *Indexation contractuelle*, PU (Presses universitaires) Grenoble, 2003, p. 71; J. *Honorat*, *Études Flour*, *Indexations contractuelles et judiciaire*, Défrenois, Paris, 1979, 251.o.; *Regnault*, *Les avatars de la clause d'indexation*. AJ (Actualité jurisprudentielle du Recueil Dalloz – contrat), 2018, 166.o.

de cassation) az *infláció százalékarányának* megfelelő indexációt, valorizációt, *semmisnek* tartja.⁴² Figyelemmel a monetáris törvényre (Code mon. et fin., 112-1,112-2 szakaszok), az ebben meghirdetett nominalizmus elvére, az állam szerepére a monetáris materiában, valamint a gazdasági közrendre (l'ordre public économique), a valorizációs klauzulák nem ajánlatosak.⁴³ Ezzel szemben azonban, a fellebbezési bíróság (cour d'appel) álláspontja szerint az indexációs klauzula érvénye attól függ, hogy a felek a valorizáció alapjául valamely *fix (változatlan) értéket* vettek-e. Ha igen, akkor az ilyen klauzula érvényes.⁴⁴

ad) *Csúszó skála* – A csúszó skála is valorizációs szerződési klauzulának számít. Az elszámolásnál, a kifizetés összegének alapjául a szerződés megkötése idején és a szerződés teljesítése idején fennálló munka ára és az anyag árának, valamint az előállítási egyéb költségek változási arányát veszik figyelembe. A csúszó skála leginkább az építkezési szerződéseknél nyer alkalmazást.

(b) Törvényi értékmegőrző rendelkezések

A törvényi forrású értékmegőrző jogintézmények közé soroljuk a főként pönális, de inflációs esetben kompenzációs jellegű késedelmi kamatot, a szerződési kamat uzsoratilalommal való korlátozását, a megváltozott körülményeket, a baleseti, vagy tartást pótló járadékszolgáltatásról szóló ítélet módosításának megváltozott körülmények miatti lehetőségét. Ezeknek a törvényi jogintézményeknek az a célja, hogy megőrizze a felek egyenrangúságát arra az esetre, ha a kölcsönös szolgáltatások eredeti aránya, egyensúlya megbomlik, pl. pénzromlás vagy egyéb előre nem látható körülmény hatására. A felek kölcsönös szolgáltatásainak egyensúlyát ezen túlmenően a felén túli sérelem (laesio enormis et ultra dimidium pars) intézménye is hatékonyan szolgálja.

---

⁴² Ld. Soc. (Chambre sociale de la Cour de cassation), 13. déc. 2006, no. 05-44.073 P. Ld. in: X. Henry, G. Venandet, G. Wiederkehr, P. Ancel, A. Tisserand-Martin, P. Guiomard, Code civil, 119e édition, Paris, Dalloz, 2020, 1832.o. 7. pont.

⁴³ Ld. in: X. Henry, G. Venandet, G. Wiederkehr, P. Ancel, A. Tisserand-Martin, P. Guiomard, Code civil, 119e édition, Paris, Dalloz, 2020, 1834. o. 18. p.; TGI (Tribunal de grande instance), Paris, 4. juillet, 2013; Administrer, 10/2013, 42. o. observation *Sainturat*.

⁴⁴ Civ. (Chambre civile de la cour de cassation) 16. oct.2013; Revue des loyers déc.2013.p. 491, note *Vaisié et Chaoui*; AJDI (Actualité juridique Droit administratif, Dalloz, Paris), 2014., 36, note *Planckeel et Antoniutti*.

4. Összefoglaló

A nominalizmus elve szerint a tartós pénztartozás esetében az adós csak a kötelemben foglalt pénzüsszeggel tartozik a hitelezőnek, függetlenül attól, hogy a teljesítés időpontjáig az eredeti kötelemben foglalt pénzüsszeg vásárló értéke lényegesen lecsökkent. Ezzel szemben a valorizmus elve azt jelenti, hogy a vásárló érték csökkenését ilyenkor figyelembe kell venni, feltéve, hogy a szerződő felek a szerződésbe értékmegőrző (index) klauzulát irányoztak elő. E klauzula érvényességét tagadják azok az elméletek, amelyek a pénz jogi lényegét közjoginak tartják. E jogfelfogás szerint a pénznemet, és gyakorta értékét törvény szabja meg, úgyhogy a felek értékmegőrző klauzulái erre nem gyakorolhatnak hatást. A másik elmélet szerint a pénz jogi szempontból magánjogi jogintézmény. Bizonyítja ezt az, hogy a pénz a jogforgalom (kereskedelmi és polgári jog) eszköze. Ez az elmélet megengedi a pénz értékének magánjogi úton való szabályozását, pontosabban széleskörűen utat ad a valorizációs szerződési klauzulának. A harmadik, vegyes elmélet szerint azonban a pénznek egyaránt van közjogi és magánjogi rendeltetése. Közjogi az, hogy a törvény szabja meg azt a pénznemet, amely adott országban általános fizetési eszköz és azt is, hogy az adott pénznemet a hitelező köteles fizetesként elfogadni. Magánjogi az, hogy a pénz hitelezőjének és adóssal való egyenrangúságának oltalmát szolgálja a valorizációs klauzula elismerése, még ha megszabott feltételek, vagy csak megszabott indexációs típusok érvényesítése mellett is.